

Міністерство освіти та науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«Методи джерелознавчих досліджень»

Ступінь освіти	Третій (освітньо-науковий)
Спеціальність	032 Історія та археологія
Кількість кредитів	4 кредити ЄКТС (120 годин)
Заняття	Лекції – 20 годин Семінари – 20 годин
Мова викладання:	українська
Кафедра, що викладає	історії
Викладач	Міронова Ірина Сергіївна доктор історичних наук професор Персональна сторінка: https://chmnu.edu.ua/mironova-irina-sergiyivna/ E-mail: ya.irina761@gmail.com

1. Анотація до курсу

Дисципліна «Методи джерелознавчих досліджень» відноситься до вибіркових освітніх компонентів освітньо-наукової програми підготовки здобувачів ступеня доктора філософії (PhD).

Джерелознавство являє собою особливий метод гуманітарного пізнання, яке має на меті збільшення і систематизацію знань про людину (у всій повноті і цілісності цього феномена) і суспільство (феномені людства в його тимчасовій і просторовій єдності). Загальним цілям послугують і методи джерелознавства.

Методологія джерелознавства представлена системою знань, що склалися насамперед в історичній науці, а також в інших гуманітарних науках. Вона має єдність теоретичних постулатів з історико-практичним досвідом розвитку і дослідницьким методом.

У період незалежності України закладаються сприятливі умови як для збагачення джерельної бази історії України, очищення її від фальсифікацій, спотворень та ідеологічних нашарувань, так і для розвитку самого джерелознавства. Серед актуальних проблем його подальшого розвитку на перше місце висуваються теоретико-методологічні проблеми джерелознавчих досліджень.

До числа першочергових джерелознавчих завдань належить поповнення джерельної бази української історії. Пріоритетними тут є два напрямки: перший стосується своєрідної ревізії наших власних джерел, насамперед Національного архівного фонду, включення в науковий обіг штучно приховуваних тоталітарним режимом документів і матеріалів, або спотворених джерел. Другий напрямок охоплює цілий комплекс заходів щодо виявлення і освоєння джерел з історії України, що зберігаються в архівах Австрії, Великобританії, Канади, Німеччини, Польщі, США, Туреччини, Угорщини, Швеції та інших країнах.

З іншого боку, подальший розвиток джерелознавства неможливий без вирішення проблем, що мають теоретико-методологічний характер. Звільнення від стереотипів партійно-класового підходу до джерельної бази, розробка наукових методів джерелознавчого аналізу, пошук нових теоретико-методологічних підходів до джерел різних періодів української історії, в тому числі радянського періоду, заслуговують на пильну увагу з боку сучасних істориків-джерелознавців. Унаслідок цього вибіркового курсу сприяє поглибленню фахової підготовки здобувачів з історії України, історичного джерелознавства, а також має важливе виховне значення.

Здобувачі при вивченні курсу зможуть набути нових компетентностей як загального, так і спеціального характеру. Вони дізнаються про основні поняття методології історичного джерелознавства, опанують класифікацію історичних джерел, структуру джерелознавчого дослідження, теорію і практику пошуку, виявлення, пізнання, аналізу й використання історичних джерел як у науково-дослідній, так і в педагогічній діяльності, оволодіють сучасними методами критики джерел, здобування джерельної інформації, перевірки її достовірності.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є методи та методологія проведення джерелознавчих досліджень в історичній науці.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета вивчення освітнього компоненту полягає у висвітленні основних методичних та методологічних аспектів джерелознавчого дослідження, з'ясуванні сутності методологічної парадигми джерелознавства та його місця в історичному дослідженні; допомогти здобувачам у виявленні та апробації найбільш ефективних методів дослідження для їхньої дисертаційної роботи.

Основними **завданнями** вивчення освітнього компоненту «Методи джерелознавчих досліджень» є:

- вивчити історію становлення й розвитку джерелознавства, зміни його теоретико-методологічних та пізнавальних парадигм;
- окреслити найважливіші принципи та методи, на які спирається ця дисципліна;
- засвоїти головні етапи джерелознавчого дослідження, роль у рамках кожного з них методологічного аспекту;
- сформувати загальну культуру проведення джерелознавчого пошуку на основі критичного ставлення до джерел;
- оволодіння методами і прийомами аналізу джерел, використання міждисциплінарного підходу;
- уміння пов'язати джерелознавчі проблеми з методологією історичної науки.

3. Результати навчання:

- вирішувати питання щодо з'ясування місця і часу створення джерела та ідентифікації його автора;
- аналізувати зміст джерел;
- порівнювати зміст різних джерел, встановлювати їх оригінальність, автентичність та вірогідність їх інформації;
- встановлювати й обґрунтовувати репрезентативність комплексу джерел;
- на практиці у дисертаційному дослідженні вдало використовувати традиційні і новітні методи дослідження історичних джерел.

4. Зміст дисципліни (перелік основних тем):

Тема 1. Основні поняття методології історичного джерелознавства.

Тема 2. Поняття історичного джерела.

Тема 3. Класифікація історичних джерел.

Тема 4. Структура джерелознавчого дослідження.
 Тема 5. Етапи роботи з джерелами. Методика пошуку та виявлення історичних джерел.
 Тема 6. Методика опрацювання і використання історичних джерел.
 Тема 7. Методика дослідження часу створення джерела.
 Тема 8. Методика дослідження місця виникнення джерела.
 Тема 9. Методика ідентифікації автора джерела.
 Тема 10. Методи аналізу історичних джерел.

5. Методи навчання

Різноманітні форми та методи роботи: читання лекцій, проведення семінарських занять, організація самостійної роботи здобувачів під керівництвом викладача, керівництво та контроль за виконанням творчих індивідуальних завдань, заохочення здобувачів до дискусій із проблемних питань, що виносяться на розгляд в плані практичних занять.

6. Форми контролю

Оцінювання якості знань здобувачів здійснюється шляхом поточного та підсумкового (семестрового) контролю.

Форми участі здобувачів в освітньому процесі, які підлягають поточному контролю: виступ з основного питання; доповнення, запитання до виступаючого, рецензія на виступ; участь у дискусіях, інтерактивних формах організації заняття; аналіз нормативно-правових актів, історичних джерел і монографій; письмові завдання (самостійна, контрольна робота тощо); науково-дослідницьке завдання (проект) (письмова робота, оформлена відповідно до вимог).

Позитивна оцінка поточної успішності (сумарного результату поточної оцінки за семестр) за умови відсутності пропущених або невідпрацьованих семінарських занять є підставою допуску до підсумкової форми контролю – заліку.

7. Розподіл балів, які отримують здобувачі

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90-100	Відмінно	A	Відмінно (відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок)
82-89	Добре	B	Дуже добре (вище середнього рівня з кількома помилками)
75-81		C	Добре (в загальному вірне виконання з певною кількістю суттєвих помилок)
67-74	Задовільно	D	Задовільно (непогано, але зі значною кількістю недоліків)
60-66		E	Достатньо (виконання задовольняє мінімальним критеріям)
35-59	Незадовільно	FX	Незадовільно (з можливістю повторного складання)
1-34		F	Незадовільно (з обов'язковим повторним курсом)

8. Рекомендовані джерела інформації

1. Джерела:

- Антонович В. Б. Курс лекцій з джерелознавства 1880–1881: історія України в університетських лекціях. Вип. 1 / Упоряд. О. Василюк; НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Київ: [Б. в.], 1995. 108 с.
- Доба гетьмана Івана Мазепи в документах / Упоряд. С. Павленко. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 1145 с.
- Джерела українознавства [1574–1924]. Вип. 1. Київ: Наук. думка, 1990. 240 с.
- Джерелознавство історії України : довідник / Я. Є. Боровський, М. Я. Варшавчик, І. Н. Войцехівська та ін. Київ: НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 1998. 212 с.
- Звід пам'яток історії та культури України : Енциклопедія у 28 т. Кн. 1. Ч. 1–3 / Відп. ред. П. Т. Тронько. Київ: «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1999, 2003, 2011. 608, 585, 1217 с.
- Історія України в документах, матеріалах і спогадах очевидців. Київ: Знання, 1991. 316 с.

2. Література:

- Богдашина О. М. Джерелознавство історії України: питання теорії, методики, історії: Навчально-методичний посібник. Харків: «Вид-во САГА», 2008. 214 с.
- Воронов В. І. Джерелознавство історії України. Курс лекцій. Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетровського університету, 2003. 336 с.
- Ганжуров Ю. С. Кількісні методи в історичних дослідженнях: досвід і деякі питання методики // Український історичний журнал. 1994. № 4. С. 30–40.
- Дарчик С. Особливості мемуарів XVII ст. та проблеми їх класифікації // Наукові записки. Серія «Історичні науки». 2008. Вип. 12. С. 110–121.
- Животко А. П. Історія української преси. Київ: Наша культура і наука, 1999. 368 с.
- Історична біографіка в Україні: проблеми, завдання і перспективи розвитку досліджень, видавничої та інформаційної роботи : колективна монографія / НАН України, Нац. біб-ка України ім. В. І. Вернадського; редкол. : В. І. Попик (голов. ред.) [та ін.]. Київ, 2019. 364 с.
- Калакура Я. С. Історичне джерелознавство. Підручник. Київ: Либідь, 2017. 512 с.
- Конончук І. Джерелознавство: Навчально-методичний посібник. Ніжин: НДПУ ім. М. Гоголя, 2004. 88 с.
- Лопата О. Становлення та розповсюдження української преси (XVIII – початок XX ст.) // Вісник Книжкової палати. 2013. № 9. С. 29–36.
- Любовець Н. І. Мемуари як складник електронних ресурсів національних бібліотек України: досвід та перспективи // Бібліотечний вісник. Київ, 2023. № 1. С. 3–14.
- Любовець Н. І. Сучасні трансформації мемуарного простору: загальний та локальний виміри // Українська біографістика. Київ, 2020. Вип. 20. С. 172–189.
- Макарчук С. А. Джерелознавство історії України: Навч. посібн. Львів: Світ, 2008. 512 с.
- Макарчук С. Писемні джерела з історії України. Курс лекцій. Львів: Світ, 1999. 352 с.
- Міронова І. С. Джерелознавство, історіографія та методологія історії : навчальний посібник. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2023. 212 с.
- Міронова І. С. Історичне джерелознавство та українська археографія. Спецкурс з джерелознавства, історіографії та методики викладання історії : [навчальний посібник]. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. 176 с.
- Підгаєцький В. В. Основи теорії та методології джерелознавства з історії України XX століття. Дніпропетровськ: ДГУ, 2001. 292 с.
- Попик В. І. Біографіка як феномен науки і культури // Українська біографістика. Київ, 2020. Вип. 19. С. 15–32.
- Українська біографіка ХХІ століття: мозаїка контекстів і форм : колективна монографія / В. І. Попик, Г. А. Александрова, Л. І. Буряк, О. В. Бугаєва, Ю. В. Вернік, Н. І. Любовець, Н. П. Марченко, О. В. Плющик, І. І. Стамбол, В. В. Томозов ; відп. ред. В. І. Попик. Київ, 2021. 400 с.

11.3. Електронні інформаційні ресурси:

- Віртуальна бібліографічна довідка Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/info_lib.html
- Джерела особового походження. URL: <http://www.archives.gov.ua>
- Електронні версії провідних періодичних видань з історичної науки. URL: <http://www.annales.info/>
- Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. URL: <http://archeos.org.ua/>
- Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого. URL: <http://www.nplu.kiev.ua/>
- Сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
- Український інститут національної пам'яті. URL: <https://uinp.gov.ua/>
- Українській національний біографічний архів. URL: <http://biography.nbuv.gov.ua/index.php/component/users/?view=registration&Itemid=102>